

FLEMMING BALVIG
& LARS HOLMBERG

FLAMINGOEFFEKTEN

SOCIALE OVERDRIVELSER OG SOCIAL PEJLING

JURIST- OG
ØKONOMFORBUNDETS FORLAG

Flamingoeffekten

Sociale overdrivelser og social pejling

Denne å[* er omfattet af lov om ophavsret.

Uanset evt. aftale med Copy-Dan er det ikke tilladt at kopiere eller indscanne siden til undervisningsbrug eller erhvervsmæssig brug.

Bogen er udgivet af Djøf Forlag (www.djoef-forlag.dk)

Flemming Balvig & Lars Holmberg

Flamingoeffekten

Sociale overdrivelser og social pejling

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
2014

Denne å[ ] * er omfattet af lov om ophavsret.

Uanset evt. aftale med Copy-Dan er det ikke tilladt at kopiere eller indscanne siden til undervisningsbrug eller erhvervsmæssig brug.

Bogen er udgivet af Djøf Forlag (www.djoef-forlag.dk)

Flemming Balvig & Lars Holmberg
Flamingoeffekten

1. udgave, 1. oplag

© 2014 by Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Alle rettigheder forbeholdes.
Mekanisk, elektronisk, fotografisk eller anden gengivelse af
eller kopiering fra denne bog eller dele heraf
er ifølge gældende dansk lov om ophavsret ikke tilladt
uden forlagets skriftlige samtykke eller aftale med Copy-Dan.

Omslag: Bo Helsted
Tryk: AKAPRINT, Tilst

Printed in Denmark 2014
ISBN 978-87-574-2184-2

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
Gothersgade 137
1123 København K

Telefon: 39 13 55 00
Telefax: 39 13 55 55
e-mail: forlag@djoef.dk
www.djoef-forlag.dk

Denne å[ ] er omfattet af lov om ophavsret.

Uanset evt. aftale med Copy-Dan er det ikke tilladt at kopiere eller indscanne siden til undervisningsbrug eller erhvervs-mæssig brug.

Bogen er udgivet af Djøf Forlag (www.djoef-forlag.dk)

Indholdsfortegnelse

Forord	9
Artikel 1. Flamingoeffekten	13
Artikel 2. Normer og sociale misforståelser	15
Teorien	16
Historien – kort fortalt	25
Sociale misforståelser – om alkohol	32
Kritik	54
Artikel 3. Social pejling – fremgangsmåder og virkninger	59
Individuel social pejling	60
Gruppepejling	77
Massepejling	91
Social pejling – den ideelle udformning	103
Artikel 4. Hashforsøget	107
Spørgeskemaundersøgelse	107
Resultater	110
Sidenhen?	113
Artikel 5. Ringstedforsøget	115
Ringstedforsøgets baggrund	115
Ringstedforsøget	116
Ringstedforsøgets resultater	117
Ringsted sidenhen	122
Artikel 6. Variationer over Ringstedforsøget	123
»Alle de andre gør det« – Det Kriminalpræventive Råd	123
»Jeg er sej, når jeg siger nej« – Albertslundforsøget	126

Indholdsfortegnelse

Greveforsøget	128
Aarhusundersøgelsen – Social pejling i Østjyllands Politi	134
Konklusion	135
Artikel 7. Social pejling i trafikken	137
Normers rolle i trafikken – tidligere forskning	137
Undersøgelsen	140
Resultater: Sociale over- og underdrivelser i trafikken	143
Social pejling i trafikken – potentiale?	149
Artikel 8. AarhusEksperimentet	153
Forsøget	153
Resultaterne	161
Og hvad så?	174
Artikel 9. Social pejling i skolen – om skolen	179
Social pejling i klasselokale og skolegård – tidligere forskning	179
Social pejling i en »vanskelig« klasse – en case	182
Social pejling i forhold til undervisningsmiljøet	185
Artikel 10. Social pejling mod vold og mobning	187
Seksuel aggression/tvang	187
Vold i nære relationer	191
Vold og ære	193
Mobning	194
Social pejling mod vold og chikane?	199
Artikel 11. Social pejling mellem kønnene	201
Sociale misforståelser om sex	202
Sociale misforståelser og egen seksualadfærd	205
Forsøg på påvirkning af seksuelle normer	207
Laboratorieforsøg	210
Social pejling og sex – fremtidige muligheder?	213
Artikel 12. Sukkersherifferne ser sødt	215
Baggrund	215
Er indtagelse af sukker risikoadfærd?	216
Med sukkersheriffen på arbejde	219
Sundhed og social pejling	222

Artikel 13. Med straf skal stemmer bygges	225
Det kriminalpolitiske paradigme	225
Fra eksperter til befolkning	227
Demokratisk legitimitet og effektivitet	229
Sociale misforståelser i politik	231
Den juridiske domstol og folkets domstol	231
Folket om retspraksis	237
Folket om folkets domstol	242
Politikerne	245
Social pejling	246
Artikel 14. Miljø, skat og social pejling	255
Social pejling og miljøet	255
Social pejling og skat	263
Social pejling i samfundets interesse	265
Artikel 15. Social pejling på direktiongangen	267
Forretningsetik og pluralistisk uvidenhed	268
Pluralistisk uvidenhed og forretningsdrift	273
Social pejling i finansverdenen?	275
Artikel 16. Social pejling bag tremmer	277
En fængselsbetjent der gør sin pligt	277
Tvangsanbragt på en total institution	280
De indsattes billede af fængslet	282
Personalets billede af fængslet	287
Faktiske og oplevede normer i fængslet	289
Normer og det sociale klima i fængslet	290
Social pejling i fængsler?	292
Artikel 17. Når forebyggelse ikke virker	295
Narkoen ud af byen – NUB	296
Scared Straight – mod bedre vidende?	302
Forebyggelsesundervisning	307
Oplysningskampagner	314
Nogle fællestræk ved indsatserne	319

Indholdsfortegnelse

Artikel 18. Danmarksforsøget	321
Forskere har også interesser	322
Kriminalitetens udvikling i Danmark	323
Specielt om udviklingen fra 2005 til 2010	337
Artikel 19. Social pejling i Danmark	357
Kommunerunderspørgsmål	357
Resultater	360
Perspektiver	366
Referencer	389

Forord

I årene fra 2001 til 2004 gennemførtes det såkaldte »Ringstedforsøg« i form af et kontrolleret eksperiment. Eksperimentet var et led i et større projekt vedrørende børns og unges risikoadfærd i Ringsted, og resultaterne af det samlede projekt er beskrevet i bogen »Ringstedforsøget. Livsstil og forebyggelse i lokalsamfundet«, der udkom i 2005 på Jurist- og Økonomforbundets Forlag (med undertegnede og Anne-Stina Sørensen som forfattere).

Ringstedforsøget tydede på, at man ved at konfrontere børn og unge med deres overdrevne forestillinger om hinandens forhold til tobak (= social pejling) ikke blot mærkbart kunne forebygge rygning, men også andre former for risikoadfærd såsom voldsomt alkoholforbrug, brug af narkotika og en række former for kriminalitet. I 2006 blev Ringstedforsøget tildelt EU's pris for det bedste forebyggelsesprojekt i Europa, »European Crime Prevention Award«.

Vi finder endnu engang lejlighed til at takke især Det Kriminalpræventive Råd og Inge og Asker Larsens fond for deres uundværlige bidrag til at gøre dette projekt muligt.

Stærkt inspireret af Ringstedforsøget og dets resultater oprettedes i et samarbejde mellem Det Juridiske Fakultet, Københavns Universitet, og Tryk-Fonden »Videncenter for Social Pejling«. Videncenteret skulle fungere i tre år og havde til formål at udvikle, indsamle og formidle viden vedrørende brug af social pejling som metode til forebyggelse af risikoadfærd. Operativt afsluttede videncenteret sin virksomhed i 2010. I 2012 afholdtes en konference for praktikere, hvor der blev gjort status over anvendelsen af social pejling i Danmark og de forskningsprojekter mv., der var blevet gennemført i regi af Videncenter for Social Pejling. Formidlingsmæssigt er der desuden i centerets regi gjort et betydeligt arbejde for at udbrede kendskabet til social pejling som sådan og i særdeleshed de danske resultater, ikke blot nationalt, men også internationalt.

Den foreliggende bog er ikke blot en beskrivelse af, hvad der er foregået i Danmark, specielt i centerets regi, den er også et forsøg på i en række hense-

ender at gøre status over, hvad man ved, og hvad der er foregået internationalt, vedrørende sociale overdrivelser og social pejling.

Vi retter en dyb tak til TrygFonden, der ikke »blot« med sine penge har været den finansielle basis for Videntcenter for Social Pejling, men med sine medarbejdere har været en konstant kilde til inspiration og opmuntring.

Bogen »Ringstedforsøget« er udsolgt fra forlaget og vil ikke blive genoptrykt. Det er baggrunden for, at vi i nærværende bog, i de artikler, og på de steder, hvor det passer, har medtaget beskrivelser derfra. Det gælder naturligvis især artikel 5, der opsummerer Ringstedforsøget.

Den dækning, vi i bogen giver sociale misforståelser og social pejling, er meget bred og mangeartet. Det er givetvis ikke alt, der vil interessere alle. Bl.a. derfor har bogen form af en artikelsamling, hvor de enkelte artikler kan læses uafhængigt af hinanden. Skulle der findes en enkelt læser, der kunne finde på at læse det hele, må han eller hun så leve med, at der findes en del overlappning mellem de enkelte artikler. Vi starter forfra – mere end én gang. For tilgængelighedens skyld har vi valgt at samle de i alt 19 artikler i en bog, frem for at sprede dem i 19 forskellige tidsskrifter.

Bogen falder i fire dele. I første del, der omfatter artikel 1-3, beskrives, hvad det hele drejer sig om. Hvad er problemet; hvad er sociale misforståelser; hvordan kan man foretage social pejling osv.

I anden del, artikel 4-8, beskrives konkrete forsøg med social pejling i Danmark vedrørende risikoadfærd, fra det første forsøg i 1969 til det i skrivende stund seneste, afsluttet i Århus i 2011.

I bogens tredje del, artikel 9-16, beskrives yderligere en stor mængde undersøgelser, men her i høj grad vedrørende andre emner end risikoadfærd i snæver forstand; i høj grad vedrørende forsøg i udlandet – og i høj grad forsøg på afdækning af mulige sociale misforståelser frem for social pejling. I høj grad – men ikke udelukkende.

I den afsluttende fjerde del sættes social pejling i perspektiv af andre forebyggelsesmetoder. Hvad virker, hvad virker ikke? (artikel 17). I forlængelse heraf rejses og belyses i artikel 18 spørgsmålet, om social pejling i Danmark har gjort en forskel. Hvordan har udviklingen været med hensyn til visse former for risikoadfærd, især kriminalitet, og er der sket ændringer i børns og unges forestillinger om hinanden? I den afsluttende artikel 19 præsenteres en status over, hvor anvendt og brugt social pejling aktuelt er i Danmark (2012), og der gives – i form af en skitse til udvidet social pejling – et bud på, hvordan man kunne komme videre.

I vort forsøg på at gøre status har vi givetvis overset relevante undersøgelser og projekter, og skulle man falde over sådanne, vil vi sætte pris på at blive orienteret. Internationalt kommer der nye undersøgelser og projekter til, vel

nærmest dagligt. Vi har afsluttet vore søgninger og vort forsøg på at være så ajour som muligt 1. oktober 2013.

Udover dem, vi allerede har takket, er der mange andre, som har tak behov, fordi de på den ene eller den anden måde har ydet bidrag til indeværende bog eller baggrunden for, at den kunne skrives.

Vi siger tak til de videnskabelige reviewere, der har evalueret de enkelte artikler. En helt særlig tak retter vi til Katrina Gillman, der var ansat som koordinator i Videncenter for Social Pejling, samt til vore tre studentermedhjælpere – Mia Jess, Ask Greve Jørgensen og Morten Illum Munthe – der især hjalp os med den afsluttende status over anvendelsen af social pejling i Danmark og den afsluttende konference for praktikere. Christina Bredmose Holm har bidraget til korrekturlæsningen, men det er selvfølgelig os som forfattere, der er ansvarlige for det endelige produkt.

Södra Äskeryd, 24. januar 2014
Flemming Balvig & Lars Holmberg

Denne å[* er omfattet af lov om ophavsret.

Uanset evt. aftale med Copy-Dan er det ikke tilladt at kopiere eller indscanne siden til undervisningsbrug eller erhvervsmæssig brug.

Bogen er udgivet af Djøf Forlag (www.djoef-forlag.dk)

ARTIKEL 1¹

Flamingoeffekten

Flamingoen med det fornemme latinske navn, *phoenicopteridae*, er nært beslægtet med storkene og lever fortrinsvis i tropiske og subtropiske egne af verden, bortset fra det australske kontinent.

Flamingoen har en lang og tynd hals, ligesom også benene er slanke og spinkle. Næbbet er bøjet midtpå som en vinkel, og føden raffineres ved at filtrere utøj ved hjælp af dette. Fødderne er forsynet med svømmehud.

Flamingoens farve er karakteristisk lyserød eller pink.

1. Artiklen er skrevet af Flemming Balvig & Lars Holmberg (som sideordnede forfattere), jf. Balvig & Holmberg: »Flamingoeffekten. Sociale misforståelser og social pejling«, Jurist- & Økonomforbundets Forlag, 2014, s. 13-14.